

Fizičarev eksperiment s kulturalnim studijima

The displacement of the idea that facts and evidence matter by the idea that everything boils down to subjective interests and perspectives is second only to American political campaigns — the most prominent and pernicious manifestation of anti-intellectualism in our time.

Larry Laudan, Science and Relativism (1990)

Već neko vrijeme smetao me očit pad standarda intelektualne strogosti u određenim područjima američke društvene znanosti. Ipak, ja sam samo fizičar i ako ne mogu shvatiti pojmove kao što su jouissance ili difference, možda to samo pokazuje moju vlastitu nesposobnost.

Zbog toga, kako bih testirao vladajuće intelektualne standarde, odlučio sam pokušati izvesti skroman (kao što je, doduše, svima poznato ipak nekontroliran) pokus: bi li vodeći sjevernoamerički časopis za kulturalne studije - u čijem uredništvu sjede i učene glave kao što su Fredric Jameson i Andrew Ross - objavio članak namjerno nasoljen glupostima ako bi (a) dobro zvučao i (b) laskao ideološkim koncepcijama uredništva?

Odgovor je, nažalost, da. Zainteresirani čitatelj može naći moj članak "Transgressing the Boundaries: Toward a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity" u izdanju Ljeto/Jesen 1996. časopisa "Social text". Pojavio se u specijalnom broju tog časopisa, posvećenom "ratovima znanosti".

Što se dogodilo? Zar urednici zaista nisu mogli shvatiti da je moj članak pisan kao parodija?

U prvom poglavlju podrugujem se "dogmi nametnutoj dugom postprosvjetiteljskom hegemonijom nad zapadnim intelektualnim svjetonazorom" koja govori o tome da:

postoji izvanjski svijet, čija svojstva su neovisna o pojedinom ljudskom biću i dakako čovječanstvu kao takvom; da su ta svojstva izražena u "vječnim" fizikalnim zakonima; i da ljudska bića mogu steći pouzdano, iako nesavršeno i provizorno, znanje o tim zakonima težući "objektivne" procedure i epistemološke prigovore koje propisuje (takozvana) znanstvena metoda.

Je li dogma kulturalnih studija ta da ne postoji izvanjski svijet? Ili da on postoji, ali da znanost ne može steći spoznaje o njemu?

U drugom poglavlju utvrđujem, bez i najmanjeg dokaza ili argumenta, da je “fizikalna ‘realnost’ (uočite navodnike) na kraju društveni ili lingvistički konstrukt”. Ne teorije o fizikalnoj stvarnosti, pazite, nego stvarnost sama. U redu: svakoga tko vjeruje da su zakoni fizike puka društvena konvencija pozivam da ih pokuša prekršiti skokom kroz prozor mog stana (živim na dvadeset i prvom katu).

U članku upotrebljavam razne znanstvene i matematičke koncepte na način koji bi vrlo mali broj znanstvenika i matematičara smatrao ozbiljnim. Na primjer, sugeriram da “morfofenetičko polje” - bizarna “New age” ideja Ruperta Sheldrakea - predstavlja smjelo naprednu teoriju kvantne gravitacije. Ova veza je čisti plod mašte; čak ni Sheldrake ne tvrdi tako nešto. Tvrdim i da su Lacanove psihoanalitičke spekulacije potvrđene u novijim dostignućima u teoriji kvantnih polja. Čak i čitatelji neznanstvenici mogli su se upitati kog vraga ima teorija kvantnog polja zajedničko s psihoanalizom; moj članak sigurno ne daje razumnu argumentaciju koja bi potvrdila takvu povezanost.

Dalje u članku pretpostavljam da je aksiom jednakosti u matematičkoj teoriji skupova na neki način analogan konceptu homonimije u feminističkoj politici. Zapravo, sve što taj aksiom tvrdi jest da su dva skupa identična onda i samo onda ako imaju iste elemente. Čak bi i čitatelji bez šireg matematičkog obrazovanja trebali biti sumnjičavi oko tvrdnje da aksiom jednakosti odražava “devetnaestostoljetne liberalne korijene” teorije skupova.

Sve u svemu, namjerno sam napisao članak tako da bi bilo koji kompetentni fizičar ili matematičar (ili student tih disciplina) shvatio da se radi o podvali. Očito se urednici časopisa “Social text” nisu zamarali time što objavljuju članak o kvantnoj fizici bez da su konzultirali ijednog stručnjaka za to područje.

Ipak, temeljna besmisao nije u brojnim sitnim podvalama nego u očitoj sumnjivosti središnje teze i “argumentacije” koja je podržava. U biti, ono što tvrdim je da kvantna gravitacija - još uvijek spekulativna teorija o prostoru i vremenu unutar veličina od jedne milijuntine milijardnine milijardnine centimetra - ima široke političke implikacije (koje su, naravno, “progresivne”). Kako bih potvrdio ovu nevjerovatnu zamisao, koristim sljedeće metode: prvo citiram neke kontroverzne Heisenebergove i Bohrove filozofske izjave i potom tvrdim (bez argumenata) da je kvantna fizika čvrsto suglasna s “postmodernom epistemologijom”. Nakon toga, sastavljam pastiš - Derrida i opća relativnost, Lacan i topologija, Irigaray i kvantna gravitacija - koji visi na tankoj niti retorike o “nelinearnosti”, “fluksu” i “međupovezanosti”. I na kraju, izjavljujem (opet bez ikakve argumentacije) da je “postmoderna znanost” nadišla koncept objektivne stvarnosti. Nigdje u svemu ovome ne postoji logičan slijed misli; sve se sastoji od citata autoriteta, igara riječima, nategnutih analogija i tvrdnji bez argumenata.

U zaključnom dijelu članak postaje potpuno pretjeran. Nakon što sam otpisao stvarnost kao balast koji opterećuje znanost, nastavljam s tvrdnjom (i opet bez ikakvih argumenata) kako znanost, ako želi biti “oslobađajuća”, mora biti podređena političkim strategijama. Članak završavam time da uočavam kako “oslobađajuća znanost ne može biti potpuna bez potpune revizije matematičkog kanona”. Možemo vidjeti nagovještaje “emancipatorske matematike”, kažem, “u višedimenzionalnoj i nelinearnoj logici teorije zbrkanih (fuzzy) sistema; ipak, ovaj pristup je u krizi kasnokapitalističkih proizvodnih odnosa još uvijek teško opterećen svojim porijeklom”. Dodajem i da će “teorija katastrofe, sa svojim dijalektičkim naglaskom na protok / diskontinuitet i preobrazbu / razvoj, nesumnjivo igrati vodeću ulogu u budućnosti matematike iako je potrebno još puno teoretskog rada prije nego ovaj pristup postane konkretan alat progresivne političke prakse.”

Razumljivo je da urednici “Social Texta” nisu bili u stanju vrednovati tehnički aspekt mog članka (i upravo zbog toga su trebali konzultirati znanstvenika). Još više iznenađuje spremnost kojom su prihvatili moju implikaciju da znanstvena potraga za istinom mora biti podređena političkim programima i kako su nehajno prešli preko očite nelogičnosti cijelog članka.

PREDLAŽEM DA SLJEDEĆI ODLOMAK ZAPOČNE VELIKIM SLOVIMA - TO JE PRIRODNA TRANZICIJA

Zašto sam napravio to što sam napravio? Ako mi je metoda i bila satirička, motivacija je bila krajnje ozbiljna. Ono što me brine je raširenost, ne samo nonsensa i površnog mišljenja per se, nego točno određene vrste nonsensa i površnog mišljenja: onog koje poriče postojanje objektivne stvarnosti ili priznaje (kad mu se suprotstavite) njeno postojanje, ali osporava njenu praktičnu važnost. U svojim najboljim raspravama časopis kao što je "Social Text" potiče mnoga važna pitanja koje niti jedan znanstvenik ne bi smio ignorirati - primjerice kako financiranje vlade i korporacija utječe na znanstveni rad. Nažalost, epistemološki relativizam vrlo malo produbljuje raspravu o tim temama.

Ukratko, moja zabrinutost proširenošću subjektivističkog mišljenja ujedno je intelektualna i politička. Intelektualno, problem s takvim doktrinama je što su one lažne (ako ne jednostavno besmislene). Postoji stvarni svijet; njegova svojstva nisu samo društveni konstrukti; činjenice i dokazi uistinu nešto znače - tko bi normalan tvrdio suprotno? Ipak, dobar dio suvremenog akademskog teoretiziranja odnosi se upravo na pokušaje da se zamagle ove očite istine - a potpuna apsurdnost svega pokušava se prikriti nejasnim i pretencioznim jezikom.

To što je "Social Text" prihvatio moj članak izvrstan je primjer intelektualne arogancije Teorije - a pod time mislim na postmodernu književnu teoriju - dovedene do svojeg logičnog ekstrema. Nije ni čudno da se nisu zamarali time da konzultiraju fizičara. Ako je sve diskurz i "tekst" onda je poznavanje stvarnog svijeta suvišno; čak i fizika postaje samo još jednom granom kulturalnih studija. Ako je, štoviše, sve retorika i "jezična igra", tada je i unutarnja logička konzistentnost također nepotrebna: patina teoretske sofistikacije će poslužiti jednako dobro. Nerazumljivost postaje vrlina; aluzije, metafore i igre riječima zamjena za dokaze i logiku. Moj članak je, ako ništa drugo, izuzetno skroman primjer ove dobro utvrđene igre.

Politički, ljut sam zbog toga što većina (iako ne sve) ovih bedastoća dolazi od samoproglašene ljevice. Svjedočimo bitnom historijskom obratu: zadnja dva stoljeća identifikacija ljevice bila je znanost i protivljenje opskurantizmu; vjerovali smo da su racionalna misao i neustrašiva analiza objektivne stvarnosti (kako prirodne tako i društvene) snažno oružje za borbu protiv mistifikacija koje upotrebljavaju moćni. Sadašnji obrat mnogih "progresivnih" ili "lijevih" akademskih humanista ili društvenih znanstvenika prema ovoj ili onoj formi epistemološkog relativizma izdaje ovo vrijedno nasljeđe i potkopava ionako krhki temelj za progresivnu društvenu kritiku. Razglabanja o "socijalnoj konstrukciji zbilje" neće nam pomoći da nađemo uspješan lijek protiv AIDS-a ili razvijemo strategije za sprečavanje globalnog zatopljanja. Isto tako, ne možemo se boriti protiv krivih ideja u povijesti, sociologiji, ekonomiji i politici ako odbacimo pojmove istine i laži.

Rezultat mog malog eksperimenta pokazuje, u krajnjoj liniji, da su se neki moderni (pomodni) dijelovi američke akademske ljevice intelektualno ulijenili. Urednicima "Social Texta" moj se članak svidio zbog njegovog zaključka: da "sadržaj i metodologija postmoderne znanosti pružaju snažnu intelektualnu podršku za progresivni politički projekt". Očito nisu osjećali potrebu za analizom kvalitete dokaza, uvjerljivosti argumenata ili čak relevantnosti argumenata za svrhu zaključka.

Naravno, svjestan sam etičkih problema vezanih uz moj poprilično neortodokсни eksperiment. Strukovne zajednice djeluju u velikoj mjeri na principu povjerenja; a varanje ga potkopava. Važno je, ipak, shvatiti što sam točno napravio. Moj članak je teoretski uvid temeljen u potpunosti na javno dostupnim izvorima, koje sam pedantno naveo u fusnotama. Sva konzultirana djela su stvarna, a citati rigorozno precizno preneseni; ništa nije izmišljeno. E sad, istina je da autor ne vjeruje u ono što sam tvrdi, ali zašto bi to bilo važno? Dužnost je urednika kao znanstvenika procijeniti vrijednost i zanimljivost ideja bez obzira na to čije su

djelo. (Upravo zbog toga mnogi znanstveni časopisi praktiraju vrednovanje naslijepo.). Ako su urednici "Social Texta" smatrali da su moji argumenti uvjerljivi, zašto bi ih trebalo smetati to što se ja ne slažem s njima? Ili su popustljivi prema takozvanom "kulturnom autoritetu tehnostnosti" više nego što su spremni priznati?

I za kraj, priklonio sam se parodiji zbog jednostavnog praktičnog razloga. Cilj moje kritike postala je sada već samoodrživa akademska subkultura koja tipično ignorira (ili prezire) razumnu kritiku izvana. U takvoj situaciji bila je potrebna izravnija demonstracija intelektualnih standarda te subkulture. Ali kako onda pokazati da je car gol? Satira je uvjerljivo najjače oružje, a udarac koji se najteže izbjegava je onaj koji nanosite sami sebi. Ponudio sam uredništvu "Social Texta" priliku da dokaže svoju intelektualnu strogost. Jesu li prošli na testu? Ne bih rekao.

Ipak, nisam slavodobitan, nego tužan. Napokon, i sam sam ljevičar (pod sandinističkom vlašću predavao sam matematiku na Nacionalnom sveučilištu u Nikaragvi). U gotovo svim praktičnim političkim pitanjima - uključujući mnoga koja se tiču znanosti i tehnologije - slažem se i na istoj sam strani s urednicima "Social texta". Ali ljevičar sam (i feminist) zbog dokaza i logike, a ne unatoč njima. Zašto bi desnici bilo dopušteno da drži monopol na intelektualnom polju?

I zašto bi samozadovoljni besmisao - bez obzira na svoju političku orijentaciju - bio hvaljen kao vrhunac znanstvenog dostignuća?